

הלכות תפלין פרק ד

א. היכן מניחין התפלין: שֶׁלֹאֲשׁ מְנִיחִין אוֹתָן עַל הַקֶּדֶקֶד, שֶׁהוּא סוֹף הַשָּׁעַר שֶׁכִּנְגַד הַפָּנִים, וְהוּא הַמָּקוֹם שֶׁמּוֹחוֹ שְׁלֵתִינוּק רוֹפֵס בוֹ; וְצָרִיךְ לִכּוֹן אוֹתָן בְּאַמְצָע, כְּדִי שִׁיְהִיו בֵּין הָעֵינַיִם, וַיְהִיָּה הַקָּשֶׁר בְּגִבֵּה הָעֶרְף, שֶׁהוּא סוֹף הַגְּלָגֶלֶת.

ב. וְשֶׁלִיד קוֹשֶׁר אוֹתָהּ עַל שְׁמָאלוֹ עַל הַקְּבוּרִית, וְהוּא הַבָּשָׂר הַתְּפוּחַ שֶׁבְּמִרְפֵּק שְׁבִין פָּרָק הַכֶּתֶף וּבֵין פָּרָק הַזְרוּעַ: שֶׁנִּמְצָא כִּשְׁהוּא מְדַבֵּק מִרְפָּקוֹ לְצִלְעָיו, תְּהִיָּה תְּפִלָּה כִּנְגַד לְבוֹ; וְנִמְצָא מְקִיָּם "וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה . . . עַל-לִבְבְּךָ" (דברים ו,ו).

ג. הַמְּנִיחַ תְּפִלִּין שֶׁלִיד עַל פֶּס יְדוֹ, אוֹ שֶׁלֹאֲשׁ עַל מִצְחוֹ הָרִי זֶה דֶּרֶךְ הַמִּינּוּת; הָעוֹשֶׂה תְּפִלָּתוֹ עֲגוּלָה כְּאִגּוּז, אֵין בָּהּ מִצְוָה כָּלָל. אֲטֵר מְנִיחַ תְּפִלִּין בִּימִינוֹ, שֶׁהִיא לוֹ כְּשְׁמָאל; וְאִם הִיָּה שׁוֹלֵט בְּשְׁתֵּי יָדָיו מְנִיחַ אוֹתָהּ בְּשְׁמָאלוֹ, שֶׁהִיא שְׁמָאל כָּל אָדָם. וּמְקוֹם קְשִׁירַת הַתְּפִלִּין וּמְקוֹם הַנְּחָתָן, מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמָדוּם.

ד. תְּפִלִּין שֶׁלֹאֲשׁ, אֵינָהּ מְעַכְּבַת שֶׁלִיד, וְשֶׁלִיד, אֵינָהּ מְעַכְּבַת שֶׁלֹאֲשׁ מִפְּנֵי שֶׁהֵן שְׁתֵּי מִצְוֹת, זֶה לְעֲצָמָהּ וְזֶה לְעֲצָמָהּ. וְכִיצַד מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶן עַל שֶׁלֹאֲשׁ, מְבָרֵךְ אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוֹת תְּפִלִּין; וְעַל שֶׁלִיד, מְבָרֵךְ אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַנִּיחַ תְּפִלִּין.

ה. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים, בְּשֶׁהֲנִיחַ אַחַת מֵהֶן; אֲבָל אִם הֲנִיחַ שְׁתֵּיהֶן מְבָרֵךְ בְּרֻכָּה אַחַת, לְהַנִּיחַ תְּפִלִּין, וְקוֹשֶׁר שֶׁלִיד תְּחִלָּה, וְאַחֵר כֶּךָ מְנִיחַ שֶׁלֹאֲשׁ. וְכִשְׁהוּא חוֹלֵץ, חוֹלֵץ שֶׁלֹאֲשׁ תְּחִלָּה, וְאַחֵר כֶּךָ חוֹלֵץ שֶׁלִיד.

ו. מִי שֶׁבָּרַךְ לְהַנִּיחַ תְּפִלִּין וְקָשֶׁר תְּפִלִּין שֶׁלִיד אֲסוּר לוֹ לְסַפֵּר, וְאִפְּלוֹ לְהָשִׁיב שָׁלוֹם לְרֵבּוֹ, עַד שִׁיְנִיחַ שֶׁלֹאֲשׁ; וְאִם שָׁח, הָרִי זֶה עֲבֵרָה, וְצָרִיךְ לְבָרֵךְ בְּרֻכָּה שְׁנִיָּה עַל מִצְוֹת תְּפִלִּין, וְאַחֵר כֶּךָ מְנִיחַ שֶׁלֹאֲשׁ.

ז. תְּפִלִּין כָּל זְמַן שֶׁמְנִיחֵן, מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶן, אִפְּלוֹ חֵלֶץ וְלִבֵּשׁ מֵאָה פְּעָמִים בַּיּוֹם. וְכָל הַמִּצְוֹת כָּלָן, מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶן קֹדֶם עֲשִׂיתָן; לְפִיכָךְ צָרִיךְ לְבָרֵךְ עַל הַתְּפִלִּין שֶׁלִיד, אַחֵר הַנְּחָה עַל הַקְּבוּרִית קֹדֶם קְשִׁירָה, שֶׁקְשִׁירָתָן, זֶה הִיא עֲשִׂיתָן.

ח. כִּשְׁחוֹלֵץ אָדָם תְּפִלּוֹ לְהַצְנִיעַן בְּכָלִי, לֹא יְנִיחַ שֶׁלִיד מִלְמָטָה וְשֶׁלֹאֲשׁ מִלְמַעְלָה, מִפְּנֵי שֶׁבִשְׁעָה שֶׁהוּא רוֹצֶה לְלַבֵּשׁן, יִפְּגַע בְּשֶׁלֹאֲשׁ תְּחִלָּה: וְנִמְצָא שֶׁמְנִיחָהּ וּמוֹצִיא שֶׁלִיד, לְפִי שֶׁאֵין לִוְבָשִׁין שֶׁלֹאֲשׁ קֹדֶם שֶׁלִיד, וְאֲסוּר לוֹ לְאָדָם לְהַנִּיחַ מִצְוָה, וְלַעֲבֹר מִמֶּנָּה לְמִצְוָה אַחֶרֶת אֲלֵא מִצְוָה שֶׁתְּבוֹא לִידוֹ שֶׁלֹאֲדָם בַּתְּחִלָּה, בָּהּ הוּא מִתְּעַסֵּק. לְפִיכָךְ צָרִיךְ לְהַנִּיחַ שֶׁלִיד לְמַעְלָה, כְּדִי שִׁיִּפְּגַע בָּהּ תְּחִלָּה וְיִלְבֹּשׁ עַל הַסֵּדֶר.

ט. כָּלִי שֶׁהִכִּינוֹ לְהַנִּיחַ בוֹ תְּפִלִּין, וְהִנִּיחֵן בוֹ נִתְקַדֵּשׁ, וְאֲסוּר לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בוֹ בְּדְבָרֵי חָל; הִכִּינוֹ וְלֹא הִנִּיחַ בוֹ, אוֹ שֶׁהִנִּיחַ בוֹ עֲרָאִי וְלֹא הִכִּינוֹ לֹא נִתְקַדֵּשׁ, וְהָרִי הוּא חָל כְּמוֹת שֶׁהִיָּה. וְאֲסוּר לְתַלוֹת אֶת הַתְּפִלִּין, בֵּין בְּרִצּוּעָה בֵּין בַּתְּפִלָּה עֲצָמָה; אֲבָל תּוֹלָה הוּא, אֶת הַכִּיס שֶׁהַתְּפִלִּין מְנַחִין בוֹ.

י. זְמַן הַנְּחַת תְּפִלִּין בַּיּוֹם, לֹא בְּלִילָה: שֶׁנֶּאֱמַר "מִיָּמִים, יְמִימָה" (שמות יג,י) "חֻקָּה" (שם) זֶה, הִיא מִצְוֹת תְּפִלִּין. וְכֵן שִׁבְתוֹת וְיָמִים טוֹבִים, אֵינָן זְמַן תְּפִלִּין, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהָיוּ לָךְ לְאוֹת" (ראה שמות

יג,ט), וְשִׁבְתוֹת וַיָּמִים טוֹבִים הָיוּ עֲצֻמָּן אוֹת. וּמֵאִמָּתִי זָמַן הִנָּחֲתָן מִכְּדֵי שִׁירָאָה אֶת חִבְרוֹ בְּרַחוּק אַרְבַּע אַמּוֹת וַיִּפְרְהוּ, עַד שֶׁתִּשְׁקַע הַחֲמָה.

יא. מִי שֶׁהֵנִיחַ תְּפָלִין קֹדֶם שֶׁתִּשְׁקַע הַחֲמָה, וְחָשְׂכָה וְהָיוּ עָלָיו אֶפְלוֹ הָיוּ עָלָיו כָּל הַלֵּילָה, מִתֵּר; וְאִין מוֹרִין דְּבַר זֶה בְּרַבִּים, אֲלֵא מִלְּמַדִּין אֶת הַכֹּל, שֶׁלֹּא יִנְיָחוּ תְּפָלִין עָלֵיהֶן, אֲלֵא יִחְלְצוּ אוֹתָן מִשִּׁתְּשָׁקַע הַחֲמָה. וְכָל הַמֵּנִיחַ תְּפָלִין לְכַתְּחֵלָה אַחֵר שֶׁתִּשְׁקַע הַחֲמָה עוֹבֵר בְּלָאוּ, שֶׁנֶּאֱמַר "וְשִׁמְרָתָ אֶת-הַחֻקָּה הַזֹּאת, לְמוֹעֲדָה" (שְׁמוֹת יג,י).

יב. הָיָה בָּא בְּדֶרֶךְ וּתְּפָלִין בְּרֹאשׁוֹ, וְשָׁקַעָה עָלָיו הַחֲמָה מֵנִיחַ יָדוֹ עָלֵיהֶן עַד שֶׁהוּא מְגִיעַ לְבֵיתוֹ, וְחוֹלֵץ. הָיָה יוֹשֵׁב בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ וּתְּפָלִין בְּרֹאשׁוֹ, וְקֹדֶשׁ עָלָיו הַיּוֹם מֵנִיחַ יָדוֹ עָלֵיהֶן עַד שֶׁמְגִיעַ לְבֵיתוֹ, וְחוֹלֵץ; וְאִם יֵשׁ בֵּית סְמוּךְ לַחֲוֻמָּה שֶׁהָיוּ מִשְׁתַּמְרִין בּוֹ, מֵנִיחֵן שָׁם. וְאִם לֹא חָלַץ תְּפָלָיו מִשִּׁשְׁקָעָה הַחֲמָה, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ מָקוֹם לְשִׁמְרוֹן, וְנִמְצְאוּ עָלָיו, כְּדֵי לְשִׁמְרוֹן מִתֵּר.

יג. כָּל הַפְּטוּר מִקְרִית שְׁמַע, פְּטוּר מִן הַתְּפָלִין. קָטָן שֶׁיּוֹדֵעַ לְשִׁמְרַת תְּפָלָיו אֲבִיו לֹוֶקַח לוֹ תְּפָלִין, כְּדֵי לְחַנְכוֹ בְּמִצְוֹת. חוֹלֵי מַעֲיָם, וְכָל שְׂאִינוֹ יָכוֹל לְשִׁמְרַת אֶת נִקְבֵּיוֹ אֲלֵא בַּצֵּעַר פְּטוּר מִן הַתְּפָלִין; וְכָל הַטְּמֵאִין, כֹּלֵן חִיבִין בַּתְּפָלִין כְּטַהוּרִין. מִצְטַעַר, וּמִי שְׂאִין דַּעְתּוֹ נְכוֹנָה וּמִיִּשְׁבֶּת עָלָיו פְּטוּר מִן הַתְּפָלִין: שֶׁהַמֵּנִיחַ תְּפָלִין, אֲסוּר לוֹ לְהַסִּיחַ דַּעְתּוֹ מֵהֶן. כּוֹהֲנִים בְּשַׁעַת הָעֲבוּדָה, וְלוֹוִיִּם בְּשַׁעַת שְׂאוֹמְרִין שִׁיר עַל הַדּוּכֵן, וְיִשְׂרָאֵל בְּשַׁעַת מַעֲמָדָן בַּמִּקְדָּשׁ פְּטוּרִין מִן הַתְּפִלָּה, וּמִן הַתְּפָלִין.

יד. חֵיב אָדָם לְמַשְׁמַשׁ בַּתְּפָלָיו, כָּל זָמַן שֶׁהָיוּ עָלָיו, שֶׁלֹּא יִסִּיחַ דַּעְתּוֹ מֵהֶן, אֶפְלוֹ רִגַע אֶחָד שֶׁקִּדְּשֵׁתָן גְּדוּלָּה מִקִּדְּשַׁת הַצִּיץ: שֶׁהַצִּיץ אֵין בּוֹ אֲלֵא שֵׁם אֶחָד; וְאִלּוּ יֵשׁ בָּהֶן אֶחָד וְעֶשְׂרִים שֵׁם שְׁלִיּוֹד הֵא בְּשִׁלְרָאשׁ, וּכְמוֹתָן בְּשִׁלִּיד.

טו. תְּפָלִין צְרִיכִין גּוֹף נָקִי כְּאַלִישָׁע, שִׁיזְהַר שֶׁלֹּא תִצָּא מִמֶּנּוּ רוּחַ מִלְמַטָּה, כָּל זָמַן שֶׁהָיוּ עָלָיו. לְפִיכָךְ אֲסוּר לִישֹׁן בָּהֶן, שִׁינַת קָבַע; וְלֹא שִׁינַת עֲרָאִי, אֲלֵא אִם הֵנִיחַ עָלֵיהֶן סוּדָר, וְלֹא הִיתָה עִמּוֹ אִשָּׁה יֹשֵׁן בָּהֶן שִׁינַת עֲרָאִי: כִּיִּצַּד הוּא עוֹשֶׂה מֵנִיחַ רֹאשׁוֹ בֵּין בְּרַכָּיו, וְהוּא יוֹשֵׁב וַיִּישֹׁן.

טז. הָיוּ תְּפָלָיו כְּרוֹכִין בְּיָדוֹ מִתֵּר לִישֹׁן בָּהֶן, אֶפְלוֹ שִׁינַת קָבַע. וְאִינוּ אוֹכֵל בָּהֶן, אֲלֵא אֲכִילַת עֲרָאִי; אֲבָל אִם נִכְנַס לְסַעוּדַת קָבַע חוֹלְצֵן וּמֵנִיחֵן עַל שִׁלְחָנוֹ עַד שֶׁיִּטֵּל יָדָיו, וְאַחֵר כֹּךְ יִנְיָחֻם, וַיִּכְרֹךְ עַל מְזוֹנוֹ, וְהוּא לְבוֹשׁ בָּהֶן.

יז. הָיָה לְבוֹשׁ תְּפָלִין, וְהַצֵּרֶךְ לְבֵית הַכֶּסֶּא לֹא יִנְיָח תְּפָלָיו בַּחוּרִים הַסְּמוּכִין לַרְשׁוֹת הָרַבִּים וַיִּכְנַס, שְׂמָא יִטְלוּם עוֹבְרֵי דָרְכִים. כִּיִּצַּד יַעֲשֶׂה אֶפְלוֹ הַצֵּרֶךְ לְהַשְׁתִּין מִים, חוֹלֵץ תְּפָלָיו בְּרַחוּק אַרְבַּע אַמּוֹת, וְגוֹלְלָן בְּבִגְדוֹ כְּמִין סֵפֶר תּוֹרָה, וְאוֹחֲזֵן בִּימִינוֹ כְּנֶגֶד לְבוֹ; וַיִּזְהַר שֶׁלֹּא תִצָּא רְצוּעָה מִתַּחַת יָדוֹ טַפַּח, וְנִכְנַס וְעוֹשֶׂה צִרְכָּיו. וְכִשְׂיִצָּא, מִרְחִיק אַרְבַּע אַמּוֹת מִבֵּית הַכֶּסֶּא, וְלוֹבֶשֶׁן.

יח. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים, בְּבֵית הַכֶּסֶּא הַקְּבוּעַ, שְׂאִין נִיצוּצוֹת נוֹתְזוֹת עָלָיו; אֲבָל בֵּית הַכֶּסֶּא עֲרָאִי לֹא יִכְנַס בָּהֶן כִּשְׁהֵן גְּלוּלִין, אֲלֵא חוֹלְצֵן, וְנוֹתְנָן לְחִבְרוֹ לְשִׁמְרוֹן. וְאִין מִי רַגְלִים כָּלִין אֶפְלוֹ

בבית הכסא הקבוע, אלא בישיבה; ואם היה עפר תוחח, אפלו בעמידה. היה מקום קשה יעמד במקום מדרון, כדי שלא ינתזו ניצוצות עליו.

יט. היה לבוש בתפלין והצרף לבית הכסא לעת ערב, ולא נשאר מן היום כדי ללבשן אחר שיצא לא יכנס בהן גלולין בבגדו, ואפלו להשתין מים בבית הכסא הקבוע. אלא כיצד יעשה חולצן ומניחן בכלין אם היה בו טפח, או בכלי שאינו כלין אף על פי שאין בו טפח, ואוחז הכלי בידו, ונכנס. וכן אם הצרף בלילה מניחן בכלי, ואוחז הכלי בידו, ונכנס.

כ. שכח ונכנס לבית הכסא והוא לבוש תפלין מניח ידו עליהן עד שיגמר עמוד ראשון, ויוצא וחולץ; אחר כך נכנס ועושה כל צרכיו: שאם יפסיק בעמוד ראשון, בין בגדולים בין בקטנים יבוא לידי חלאים שיש בהן סכנה גדולה.

כא. שכח ושמש מטתו בתפליו הרי זה לא יאחז לא ברצועה ולא בקציצה, עד שיטל ידיו; ויטלם, מפני שהידים עסקניות.

כב. הנכנס למרחץ מקום שבני אדם עומדין לבושין, מתר להניח תפלין; ומקום שבני אדם עומדין שם מקצתן ערמין ומקצתן לבושין, אינו חולץ תפליו ואינו מניח שם תפלין לכתחלה; מקום שבני אדם עומדין שם ערמין, חולץ תפליו, ואין צריך לומר, שאינו מניח.

כג. לא יהלך אדם בבית הקברות, ותפלין בראשו, ואפלו בתוך ארבע אמות שלמת, או שלקבר; צריך לחלץ תפליו, עד שירחיק ארבע אמות. ולא ילבש אדם תפלין, עד שיכסה ערותו וילבש בגדיו. הנושא משאוי על ראשו חולץ תפלין שלראש, עד שיסיר המשאוי; אפלו מטפחת, אסור להניח על הראש שיש בו תפלין, אבל צונף הוא מצנפתו, על תפליו.

כד. בית שיש בו תפלין, או ספר תורה אסור לשמש בו מטתו, עד שיוציאם, או יניחם בכלי ויניח הכלי בכלי אחר שאינו כלין; אבל אם היה הכלי השני מזמן להן, אפלו היו עשרה פלים בכלי אחד הם חשובין. ואם הניחן כלי בתוך פלי, מתר לו להניחן תחת מראשותיו בין פר לכסת שלא כנגד ראשו, כדי לשמרן, ואפלו אשתו עמו במטה.

כה. קדשת תפלין, קדשה גדולה היא: שכל זמן שתפלין על ראשו שלאדם, ועל זרועו הוא ענו וירא, ואינו נמשך בשחוק ובשיחה בטלה, ואינו מהרהר במחשבות רעות, אלא מפנה לבו לדברי האמת והצדק. לפיכך צריך אדם להשתדל להיותן עליו, כל היום שמצותן, כך היא. אמרו עליו על רב תלמיד רבנו הקדוש, שכל ימיו לא ראוהו שהלך ארבע אמות בלא תורה, או בלא ציצית, או בלא תפלין.

כו. אף על פי שמצותן ללבשן כל היום, בשעת תפלה יתר מן הכל: אמרו חכמים, כל הקורא קריית שמע בלא תפלין, כאלו מעיד עדות שקר בעצמו; וכל שאינו מניח תפלין, עובר בשמונה עשה שהרי בארבע הפרשיות צוה על תפלין שלראש, ועל תפלין שליד. וכל הרגיל בתפלין מאריך ימים, שנאמר "אדני, עליהם יחיו" (ישעיהו לח, טז).